

Mag. Bernarda Gaber,
Zavod RS za šolstvo

LETO JOSIPA IPAVCA IN ŠOLSKE RAZSTAVE

Bernarda Gaber, MA,
National Education Institute Slovenia

THE YEAR OF JOSIP IPAVEC AND SCHOOL EXHIBITIONS

IZVLEČEK

V letu 2021 doma in po svetu obeležujemo pomembne dogodke, pojave in procese, ki so pomembni za slovenski narod tako na lokalni in regionalni kot na državni ravni, pa tudi širše v svetovnem merilu. Ne gre prezreti, da je na pobudo Občine Šentjur Vlada Republike Slovenije leto 2021 razglasila za leto Josipa Ipavca. V tem letu so se zvrstili številni dogodki, s katerimi smo se spominjali življenja in dela priznanega šentjurskega zdravnika in skladatelja kakor tudi celotne družine Ipavec. V prispevku osvetljujemo spomin ob 100. obletnici smrti dr. Josipa Ipavca ter na kratko predstavljamo, kako so se v obeleževanje in ohranjanje spomina vključili nekateri vzgojno-izobraževalni zavodi, ki so ključne dejavnosti izvedli v povezavi s slovenskim kulturnim praznikom – Prešernovim dnevom, saj sta oba znamenita rojaka, dr. France Prešeren in dr. Josip Ipavec, umrla 8. februarja. V času nastajanja prispevka so se učitelji ter učenci in dijaki kreativno in inovativno vključili v obeleževanje in ohranjanje spomina na daljavo, saj je v tem času za večino njih še vedno potekal pouk na daljavo. V teh okoliščinah pa je seveda bilo mnogo težje izvesti postavitev šolske razstave, s katero bi lahko prispevali k ohranjanju in obeleževanju spomina. V nadaljevanju prispevka predstavljamo, katere učne vsebine in tematske sklope v učnih načrtih in katalogih znanj za zgodovino lahko učitelji obravnavajo ter jih povežejo z obeleževanjem smrti dr. Josipa Ipavca, na koncu pa predstavljamo ključna načela, ki naj bi jih učitelji upoštevali pri postavitvi šolske razstave kot sodobnega didaktičnega pristopa pri obeleževanju pomembnih zgodovinskih dogodkov, pojavov in procesov.

Ključne besede: zgodovina, učni načrt, obeleževanje dogodkov

ABSTRACT

In 2021, we are commemorating and remembering important events, phenomena and processes, both at home and abroad, which are important for the Slovenian nation at the local, regional and national level, as well as on a broader, global scale. It should not be overlooked that on the initiative of the Municipality of Šentjur, the Government of the Republic of Slovenia declared the year 2021 the Year of Josip Ipavec. This year, many events take place to commemorate the life and work of this acclaimed doctor and composer from Šentjur, and of the entire Ipavec family. The article sheds light on the memory of Dr Josip Ipavec on the centenary of his death, and briefly presents how certain educational institutes have become involved in commemorating and preserving the memory of him by carrying out key activities in connection with the Slovenian cultural holiday – Prešeren Day, since both compatriots, Dr France Prešeren and Dr Josip Ipavec, died on 8 February. When the article was being written, teachers, pupils and secondary school students became involved in commemorating and preserving the memory of him in a creative and innovative way, because for most of them, lessons were still being held at a distance. Under those circumstances, it was, of course, much harder to set up a school exhibition that would contribute to preserving and commemorating the memory of him. The rest of the article shows which learning contents and thematic units in the curricula and in the catalogues of knowledge standards for history are suitable for discussing, commemorating and remembering the death of Dr Josip Ipavec; in the end, the article presents the key principles that teachers should apply when setting up a school exhibition as a modern didactic approach to commemorating and preserving the memory of important events, phenomena and processes.

Keywords: history, curriculum, commemorating events, preserving memory

UVOD

V letu 2021 doma in po svetu obeležujemo pomembne obletnice dogodkov, pojavov in procesov, ki so pomembni za slovenski narod tako na lokalni in državni ravni kakor tudi v svetovnem merilu. Mnogih od teh učitelji ne smemo in ne moremo prezreti, še posebej, če so povezani z doseganjem učnih ciljev v učnih načrtih za zgodovino v osnovni in srednji šoli. Učitelji zgodovine zagotovo v tem letu ne bomo mogli prezreti nekaterih pomembnih obletnic dogodkov, ki so povezani z zgodovino slovenskega naroda in slovenskega prostora, kot so npr. 100. obletnica smrti dr. Josipa Ipavca, 200. obletnica znamenitega Ljubljanskega kongresa, 300. obletnica Škofjeloškega pasijona, prvega dramskega besedila v slovenskem jeziku ter številni drugi. Ključno spominjanje je v tem letu zagotovo povezano z dogodki, ki so povezani s 30. obletnico ustanovitve naše države Slovenije. Z obeleževanjem smo začeli že leta 2020, ko smo obeleževali dva ključna dogodka iz osamosvojitvenega procesa: prve demokratične in večstrankarske volitve po koncu druge svetovne vojne in zmago koalicijske vlade Demos ter plebiscit za samostojno in neodvisno Slovenijo.

Čeprav so v učnem načrtu za zgodovino številni dogodki, pojavi in procesi iz slovenske zgodovine obravnavani v kontekstu širše evropske in svetovne dimenzije, sledimo pri poučevanju in učenju tudi uresničevanju ciljev, ki se nanašajo na odnose, ravnanja, naravnosti in stališča, kot je npr. cilj, ki se nanaša na razvijanje in utrjevanje narodne zavesti, narodne identitete in državne pripadnosti. Kot navaja Stradling, lahko od učencev vedno zahtevamo, da podrobno preučujejo različne vidike lokalnih, nacionalnih, regionalnih, evropskih ali svetovnih dogodkov, saj bo slednje vedno pomembna prvina v njihovem spoznavanju zgodovine ne glede na to, ali učni načrt poudarja splošen pregled ali je poudarek na posebnih obdobjih in fazah (2004, str. 43). Učencem in dijakom bo pri oblikovanju pregledne slike pomagalo videti, kako se majhne podobnosti – določeni dogodki, dogajanja, odločitve, akterji in njihova dejanja – umeščajo v širšo sliko, ter jim tako pomagalo razumeti medsebojne odnose (prav tam). Obeleževanje in ohranjanje spomina na lokalne, regionalne in nacionalne dogodke, pojave in procese pa bo prispevalo k razvijanju narodne identitete in državne pripadnosti tudi s tem, ko učencem in dijakom omogočimo aktivno vključevanje v proces spominjanja in obeleževanja teh dogodkov. Eden od načinov, kako lahko prispevamo k slednjemu, je tudi postavitve šolskega razstavnega prostora v učilnici ali zunaj nje v šolskih prostorih, zato nas je v tem prispevku zanimalo, katera načela naj se upoštevajo pri postavitvi šolske razstave.

LETO 2021 – LETO JOSIPA IPAVCA

Vlada Republike Slovenije je na pobudo Občine Šentjur ob 100. obletnici smrti dr. Josipa Ipavca leto 2021 razglasila za leto Josipa Ipavca (več o razglasitvi na www.gov.si/novice/2020-07-03-razglasitev-leta-2021-za-leto-josipa-ipavca/). Občina Šentjur je skupaj s svojimi občani, Knjižnico Šentjur in Razvojno agencijo Kozjansko – TIC Šentjur pripravila številne aktivnosti, ki so v letu 2021 prispevale k obeleževanju 100. obletnice smrti dr. Josipa Ipavca tako na lokalni kot regionalni in nacionalni ravni. V ta namen so ustvarili enotno spletno platformo *Josip Ipavec 100* (več na www.josipipavec.si/sl/), prek katere so nas seznanjali z vsemi aktivnostmi v zvezi z obeleževanjem 100.

obletnice smrti dr. Josipa Ipavca kakor tudi družine Ipavec v celoti. V ta namen lahko na omenjeni spletni povezavi razberemo nekatere zanimive dogodke, ki so potekali leta 2021, od občinske proslave ob slovenskem kulturnem prazniku, ogleda razstave likovnih del Anžeta Ipavca – pravnuka Josipa – do znanstvenega simpozija oktobra 2021 idr. Naj omenimo še prispevek RTV Slovenija, ki je januarско oddajo *Opus* z naslovom *Josip Ipavec, tragični junak slovenske glasbe* posvetila družini Ipavec (ogled oddaje je omogočen na: www.rtvsl.si/4d/arhiv/174748867?s=tv).

Obsežno monografijo o družini Ipavec – *Ipavci: zgodovina slovenske meščanske dinastije* –, ki je izšla pri Založbi ZRC SAZU, je leta 2001 napisal šentjurski rojak, priznani zgodovinar in literarni zgodovinar ddr. Igor Grdina. Ob 100. obletnici smrti dr. Josipa Ipavca pa je pri založbi Beletrina in v sozaložbi Knjižnice Šentjur izšlo še njegovo delo *Slovenski Mozart*.

Dr. Josip Ipavec je bil priznan skladatelj in zdravnik iz pomembne liberalne meščanske družine Ipavec iz Šentjurja pri Celju, ki so jo v času več generacij zaznamovali zdravniški poklic ter delovanje na področju glasbenega ustvarjanja in političnega udejstvovanja. Josip Ipavec se je rodil 21. 12. 1873 v hiši, ki jo je v šentjurskem Zgornjem trgu dal postaviti njegov oče Gustav (Grdina, 2001, str. 363). Kot navaja Grdina, je bil krščen dan pred božičem in že bežen pogled v krstno knjigo izdaja, da Josip ni bil kdor koli, saj je dobil dve imeni Jožef Karel, kar je bilo v podeželskem okolju znamenje imenitnosti (prav tam). Že v mladosti je kazal glasbeno nadarjenost, poznejše skladateljevanje pa je bilo, kot pravi Grdina, še izraz naravnega razvoja (prav tam, str. 366). Gre nedvomno za predstavnika, ki je za slovensko glasbeno zgodovino ustvaril neprecenljiv in trajen opus, saj je še kot študent skomponiral prvi balet – *Možiček* (prav tam, str. 375), leta 1910 pa zaključil najobsežnejše in najpomembnejše delo – opero *Princesa Vrtoglavka* (prav tam, str. 426), ki je na odru prvič zaživela šele 29. novembra 1997 (prav tam, str. 445). Ustvaril je tudi več samospevov, priložnostno pa tudi skladbe za klavir (prav tam, str. 383). Žal sta njegovo ustvarjalno delo pretrgali bolezen in prezgodnja tragična smrt. Umrli je v Šentjurju 8. 2. 1921, kjer je tudi pokopan.

OBELEŽEVANJE 100. OBLETNICE SMRTI DR. JOSIPA IPAVCA V KONTEKSU OBRAVNAVE V UČNEM NAČRTU ZA ZGODOVINO V OSNOVNI IN SREDNJI ŠOLI

V luči življenja in dela skladatelja Josipa Ipavca lahko obeleževanje umestimo v kontekst obravnave obvezne teme v 8. razredu *Vzpon meščanstva* in učnega sklopa *Slovensko narodno gibanje od kulturnega delovanja do nastanka političnih strank* (Učni načrt, 2011, str. 20–21) ali v kontekst izbirnih tem *Življenje ljudi 19. stoletja* in *Umetnost v 19. stoletju* (prav tam, str. 21–22).

V izobraževalnem programu splošne gimnazije se v učnem načrtu za zgodovino obeleževanje 100. obletnice smrti dr. Josipa Ipavca lahko obravnava v okviru izbirne teme *Razvoj družbe na Slovenskem v 19. stoletju* skozi obravnavo učnih vsebin *Slovensko meščanstvo (izobraženci in podjetniki)* in/ali *Dosežki slovenske kulture* (Učni načrt, 2008, str. 35). Pri tem se lahko izbirne širše teme izvedejo v obliki alternativnega pouka, kot so različni projekti, ki so lahko tudi interdisciplinarno zasnovani, ali pa v obliki ekskurzij, terenskega in muzejskega dela ipd. (prav tam, str. 57).

V katalogu znanja za zgodovino v srednjem strokovnem izobraževanju (SSI) in poklicno-tehniškem izobraževanju (PTI) se v okviru obveznega dela (A) obravnavajo pomembne vsebine iz slovenske zgodovine 19. stoletja, ko se je slovenski narod izoblikoval v zrelo narodno in politično telo: *Razvoj slovenske nacionalne identitete in pot do slovenske države v 19. in 20. stoletju*, in sicer v okviru sklopa *Slovenci v drugi polovici 19. in na prehodu v 20. stoletje* (Katalog znanja. Zgodovina, 2007, str. 5).

Tudi v srednjem poklicnem izobraževanju (SPI) lahko obeleževanje 100. obletnice smrti dr. Josipa Ipavca povežemo z obravnavo nekaterih najpomembnejših kulturnih dosežkov Slovencev v 19. stoletju in avtorjev le-teh pri obravnavi tematskega sklopa *Dinamični čas zadnjih dveh stoletij* v katalogu znanj za družboslovje (Katalog znanja. Družboslovje, 2007, str. 6).

Poleg obravnave življenja in dela dr. Josipa Ipavca in družine Ipavec v okviru učnih načrtov za zgodovino v osnovni in srednji šoli ter katalogov znanj za zgodovino in družboslovje v srednji šoli se lahko v osnovni šoli vsebina obravnava tudi v okviru dni dejavnosti, ki so del obveznega programa osnovne šole in v okviru katerih se vsebine predmetov lahko medsebojno povezujejo, ali v okviru razširjenega programa, npr. pri interesnih dejavnostih ali pri dodatnem pouku zgodovine (Zakon o osnovni šoli). Pri izvajanju dni dejavnosti je poudarek na medpredmetnem in interdisciplinarnem povezovanju, dnevi dejavnosti, kot so npr. kulturni dnevi, pa se pogosto izvajajo v obliki projektnega dneva, ki vključuje projektno delo, omogoča pa vključevanje raziskovalnega, terenskega, muzejskega in arhivskega dela in drugih sodobnih strategij dela. Rezultati projektnega dela so raznoliki končni izdelki, od klasičnega reševanja enostavnih ali težjih pisnih nalog do izdelovanja končnih izdelkov, kot so plakati, albumi, brošure, članki, televizijske oddaje, razstave (Trškan, 2007, str. 41). »Tako projekti predstavljajo skupno uresničevanje ciljev, skupno odgovornost za končne produkte, vključevanje interdisciplinarnega znanja in življenjske situacijske naloge,« kot zaključuje Trškanova (prav tam).

Kako so se posamezni vzgojno-izobraževalni zavodi vključili v ohranjanje spomina na kulturno in politično delovanje priznane družine Ipavec ob 100. obletnici smrti dr. Josipa Ipavca, je na kratko predstavljeno v nadaljevanju.

Slovenski kulturni praznik je tudi datum smrti skladatelja dr. Josipa Ipavca. Ob kulturnem in državnem prazniku so na lokalni, regionalni in državni ravni potekali številni dogodki, ki so povezani z obeleževanjem 100. obletnice smrti dr. Josipa Ipavca. Čeprav je med njunima smrtma minilo več let, sta oba umrla 8. februarja, ko Slovenci praznujemo kulturni in državni praznik. Ob tem dogodku so se v obeleževanje vključili številni vzgojno-izobraževalni zavodi, predvsem osnovne šole v občini Šentjur, pa tudi Šolski center Šentjur, ki kot edina srednja šola deluje v tej občini, in dijaki Šolskega centra Celje.

Na Šolskem centru Šentjur so se dijaki pod vodstvom učiteljev mentorjev aktivno vključili v obeleževanje 100. obletnice smrti dr. Josipa Ipavca. Zasnovali so projekt *Ekošole – Ekobranje za ekoživljenje* in ga v času izobraževanja na daljavo interdisciplinarno izvedli v okviru *Projektnega dne z Ipavci* ter ga ob državnem kulturnem prazniku nadgradili v kulturni dan, v katerem so obeležili spomin na dr. Franceta Prešerna in Josipa Ipavca, ki sta oba umrla 8. februarja (Prešeren leta 1849, Ipavec leta 1921). Projekt se je imenoval *Prešerna Ipavčejada*.

Kratko poročilo s spletnimi povezavami nam je poslala Urška Pevec, učiteljica slovenskega jezika in zgodovine na Šolskem centru Šentjur, ki je bila koordinatorica projektnega dne.

Z Ipavčevim letom smo se seznanili že jeseni 2020, ko nam je Knjižnica Šentjur predstavila seznam gradiva o Josipu Ipavcu in njegovi rodbini – ta seznam gradiva smo dijakom posredovali pri urah slovenščine in zgodovine ter to aktivnost vključili v projekt Ekošole – Ekobranje za ekoživljenje.

💡 Nato se je porodila ideja, da bi dijakom pripravili t. i. projektni dan v okviru interesnih dejavnosti, kjer bi jim predstavili delo Ipavcev, predvsem pa njihovo ime vključili v naše izdelke. Tako smo pripravili Projektni dan z Ipavci (28. januar 2021), kjer smo profesorji zasnovali deset najrazličnejših delavnic – na daljavo.

NAMEN delavnic: spoznavanje lokalne zgodovine (zgodovina Rifnika kot arheološkega najdišča, zgodovina gradu Rifnik, pomen rodbine Ipavec, zgodba Franca Guzaja, zgodovina šole – bogatinka, vrba, zgodovina obrti na Kozjanskem itd.).

CILJ: Ustvariti unikatne izdelke s prepletom bogate lokalne zgodovine.

NASLOV DELAVNICE	Tema, zaposlitev
1. Pravljíčno lepopisje	zgodba o Rifniku, kaligrafija, inicialke
2. Peka najljubšega kruha	simbol kruha, izročilo, peka kruha
3. Naj sladica ŠČŠ – natečaj	izbor prepoznavne sladice ŠČŠ, pomen rodbine Ipavec
4. Guzajeva kava	raziskovanje Guzaja, pomen kave
5. Vrba pripoveduje	zgodba šolske vrbe in bogatinke, literarno poustvarjanje, rodbina Ipavec
6. Zakladi naših davnih prednikov	kamnine, najdbe, izdelovanje nakita, poslikava prednikov, zgodovina Rifnika, kamnine Žusma
7. Ptíčje híšice	izdelava iz različnih materialov: ptíčje híšice, hotel za žúželke, spoznavanje ptic, izdelovanje ptíčjih pogačic
8. Pisemca ob gregorjevem	pisma nekoč in danes, tema gregorjevo
9. Izdelaj svoj video	kreiranje lastnega videa prek mobilnih naprav ali preko računalnika
10. Izdelava pletarskih izdelkov	izdelovanje orodja – vrbje, spoznavanje domačih obrti

V okviru tretje delavnice Naj sladica ŠČŠ smo pripravili tudi natečaj za Ipavčevo sladico. Ob koncu projektnega dne smo »dobili« sladico ŠČŠ, ki bo na primeren način predstavljena tudi širši javnosti, ko bodo razmere to omogočale. Pripenjam povezavo na spletno stran, kjer je vse gradivo naših dijakov shranjeno: <https://sc-s.si/joomla/index.php/srednja/1272-za-nami-je-udovit-projektni-dan>.

O Ipavčevi sladici: <https://sc-s.si/joomla/index.php/srednja/1271-c-danes-praznuje>, <https://www.josipipavec.si/sl/Novice/V-okviru-Projektnega-dne-z-Ipavci-Solski-center-Sentjur-izbral-Naj-sladico-202021/>.

💡 V okviru kulturnega dne smo v petek, 5. februarja 2021, obeležili Prešernov dan, ki smo ga poimenovali Prešerna Ipavčejada: dijaki so soustvarjali proslavo na daljavo in poglobili znanje o Ipavcih (več na povezavi: <https://sc-s.si/joomla/index.php/srednja/1275-kulturni-dan-preerna-ipavejada>).

Urška Pevec, prof., učiteljica slovenskega jezika in zgodovine

Kratko poročilo o dejavnostih šentjurskih osnovnih šol nam je posredoval Uroš Cingl, učitelj tehnike in tehnologije na Osnovni šoli Franja Malgaja in Osnovni šoli Dramlje, ki je bil mentor in koordinator v projektu za učitelje tehnike in tehnologije osnovnih šol Občine Šentjur.

Na pobudo Knjižnice Šentjur in Občine Šentjur smo se povezali tudi učitelji TIT (tehnika in tehnologija) osnovnih šol občine Šentjur. Glavna ideja projekta je bila izdelava lutke možiček po istoimenskem baletu Josipa Ipavca iz leta 1901.

Septembra 2020 sem učitelje TIT seznanil s projektom. Petnajstega oktobra smo se dobili na skupnem sestanku, kjer smo določili ideje in smernice za izdelavo možička. Naš dogovor je sicer bil, da lutke naredimo skupaj z učenci v šoli. Žal pa so učenci zaradi trenutne situacije lutke izdelovali doma. Učitelji TIT smo jih seznanili z idejo, materialom, postopki izdelave, okrasitvijo in jih opozorili na varnost pri delu. Nastali so čudoviti izdelki, ki so že obešeni na oknih hiš na Zgornjem trgu (Ulica skladateljev Ipavcev) v Šentjurju.

Več izdelkov na to tematiko bodo učenci še izdelovali v šoli, kjer bomo tudi uredili (po dogovoru) razstavni prostor v čast Josipu Ipavcu.

Glavni cilji so bili:

- povezovanje in sodelovanje osnovnih šol na občinski ravni s sodelujočimi institucijami na dogodkih ob letu Josipa Ipavca;
- sodelovanje in povezovanje učencev in učiteljev osnovnih šol Občine Šentjur;
- aktivnost učencev v času pouka na daljavo;
- medpredmetno sodelovanje (TIT, LUM, SLJ, GUM);
- razvoj pozitivnega odnosa učencev do kulturne dediščine skladateljev Ipavcev;
- ozaveščanje in vrednotenje kulturne dediščine domačega kraja.

Uroš Cingl, prof., mentor in koordinator učiteljev TIT občine Šentjur

Lutke *Možiček* – nastale po istoimeni operi *Možiček* dr. Josipa Ipavca. (Avtorice: Ana Črešnar, Tjaša Štrajhar, Ana Marie Kantušer in Daša Lenko, učenke Osnovne šole Dramlje, foto: Uroš Cingl.)

Lutke *Možiček*. (Avtorice: Monika Šolinc (2 izdelka), Ema Pečnik in Zoja Ocvirk, učenke Osnovne šole Franja Malgaja Šentjur, foto: Uroš Cingl.)

Na izviren način so se v proces ohranja spomina ob 100. obletnici smrti dr. Josipa Ipavca vključili tudi dijaki 3. letnika programa medijski tehnik Srednje šole za strojništvo, mehatroniko in medije iz Šolskega centra Celje, ki so skupaj s profesorji pripravili zunanjo razstavo likovnih del v pop art tehniki na temo Josipa Ipavca. Kratko poročilo aktivnostih nam je poslal učitelj predmeta medijsko oblikovanje, mag. Peter Arlič, mentor v likovnem projektu *Pop art Josip*.

V izobraževalnem programu medijski tehnik dijak spoznava zakonitosti medijskih površin in njihov vpliv na gledalca. Skuša razumeti, kako posamezni grafični elementi človeka prepričajo, vplivajo na razpoloženje ali enostavno ulovijo in zadržijo pogled in zakaj. Zakonitosti barv in psihološki učinki barvnih kombinacij so predmet pridobljenega znanja.

Povojno sivino in pomanjkanje barvne smelosti je v preteklosti nadomestilo Pop art umetniško gibanje. Vsesplošna želja po svobodi izražanja, hedonističnih željah, glasbenih novostih itd. je s ključnimi predstavniki, kot sta Warhol in Lichtenstein, umetnost naredila dosegljivo in vsesplošno spremenljivo. Vsakdanji predmeti so postali umetnost; ta se je selila na ulice in obarvala vsakdan.

V letu 2021, ko je Vlada RS razglasila skladatelja in zdravnika Josipa Ipavca kot človeka, ki je v našem prostoru pustil močan pečat, je JSKD OI Šentjur podal predlog, da mladi za mlade oblikujejo kreativna sporočila v na žalost spet sivem času globalne pandemije. Barvitost popartizma in ulična umetnost predstavljata odlično priložnost v novi stvarnosti.

Naloga je pomenila poseben izziv, saj se je izvajala v času dela na daljavo, in to takoj po začetku novega šolskega leta. Glasba, kompozicije, ikone, zdravniška praksa, bolezni ... V začetni fazi so dijaki raziskali Josipova dela, analizirali pop ikone, pregledali računalniška programska orodja za oblikovanje in v videookolju opravili niz diskusij. Začetne ideje so se razvile v novodobne sporočilnosti. Nekateri so zdravniško prakso aktualizirali in jo povezali s covid cepivi, ki jih jeseni 2020 še ni bilo. Drugi so skladateljeva pomembno naslovljena dela (Imel sem ljubi dve ali Princesa Vrtoglavka) priredili in oblikovali za današnji čas. Zelo zanimiva izkušnja pri delu na daljavo je bil zagovor in utemeljitev izdelka pred vrstniki in profesorjem. Tako so se dela še bolj osmislila; argumenti so postali stvar skupinskega prepričanja.

Dijaki in dijakinje so z velikim veseljem sprejeli sodelovanje s Skladom in pridobili dragoceno izkušnjo dela z naročnikom. Strokovna komisija je izdelke ocenila in vsem sodelujočim javno predstavila najboljša dela. Šolske ocene so nadomestile nagrade.

Čestitam!

Mag. Peter Arlič, dipl. ind. obl.

Nagrajeni plakat v projektu *Pop art Josip*.
(Avtorica: dijakinja Patricija Mlakar, Šolski center Celje, arhiv: Šolski center Celje.)

Zmagovalni plakat v likovnem projektu *Pop art Josip*.
(Avtorica: dijakinja Nika Drovenik, Šolski center Celje, arhiv: Šolski center Celje.)

Razstavni plakati projekta
Pop art Josip, razstavljeni
na Krekovem trgu v Celju.
(Foto: Bernarda Gaber.)

Ker je za pop art umetnost značilno, da pride najbolj do izraza na ulici, so razstavo postavili najprej v Šentjurju in jo nato prenesli v Celje. Zanj sta poskrbela Muzej novejšje zgodovine Celje in Mestna občina Celje, ki sta v sodelovanju z OI JSKD Šentjur na Krekovem trgu postavila 10 razstavnih panojev z likovnimi deli celjskih dijakov. Tako so želeli tudi v Celju obuditi spomin na dr. Josipa Ipavca, ki je tam obiskoval višjo gimnazijo, igral orgle pri šolskih mašah ter spoznal baritonista dr. Leona Lüleka, ki je njegove samospeske ponesel v svet (več na <https://moc.celje.si/novice-in-obvestila/7043-celjsko-sentjurska-razstava-na-krekovem-trgu-pop-art-josip>).

KAKO SISTEMATIČNO NAČRTOVATI IN PRIPRAVITI ŠOLSKO RAZSTAVO KOT PROSTOR OBELEŽEVANJA SPOMINA

V obeleževanje pomembnih dogodkov, pojavov in procesov so se leta 2021 dejavno vključile tudi številne institucije, med njimi mnogi muzeji. Ravno slednji so s svojim poslanstvom pritegniti širše množice, med njimi tudi šolajočo se mladino. Učitelji zgodovine bi morali muzeje izkoristiti kot izobraževalne vire, ki obiskovalcem omogočajo vživljanje, razmišljanje in raziskovanje zgodovine ter primerjanje preteklosti s sedanjostjo, hkrati pa morajo biti pozorni, da so muzejske razstave zabavne in informativne za njihove učence (Stradling, 2004, str. 165). Potočnik pravi, da ogled muzejskih zbirk povečuje interes in aktivnost učencev ter njihovo znanje in razvija umske sposobnosti (2009, str. 117), Perko pa dodaja, da muzejsko učenje omogoča izkustveno in vseživljenjsko učenje prek čutil, vzbuja asociacije in empatijo, kar »zarezuje globoke spominske brazde« (2013, str. 15).

Zaradi razmer, povezanih z epidemijo covida-19, ko so muzeji začasno zaprli vrata, so omogočili virtualne ogledne stalnih in občasnih razstav. Tako šolski kot muzejski prostor sta leti 2020 in 2021 za vedno zaznamovali kot posebni leti, saj je del našega

javnega življenja in dela preneslo v virtualni svet oz. na daljavo. Na daljavo je potekal vzgojno-izobraževalni proces, na daljavo so bile na ogled tudi številne stalne in občasne muzejske razstave.

Učitelji zgodovine si pri doseganju vzgojno-izobraževalnih ciljev in standardov iz učnega načrta prizadevajo, da bi učencem kar v največjem obsegu omogočili izkustveno učenje, kar nam omogočajo številni didaktični pristopi, ki se jih lahko izvaja v učilnici in/ali zunaj nje v obliki ekskurzij, zgodovinskega terenskega dela, projektnega dela ipd. (Učni načrt, 2011, str. 4). V okviru terenskega dela se lahko izvede tudi muzejsko delo, ki učiteljem omogoča obravnavo zgodovinske učne vsebine s pomočjo obiska v muzejih, ki učitelju nudijo možnosti za dodatno dejavnost, s katero dopolnjujejo, utemeljujejo in povezujejo teoretična znanja s praktičnimi (Potočnik, 2009, str. 117). Pri načrtovanju obiskov v muzejih pa učitelji pogosto naletijo na ovire, kot so npr. oddaljenost muzejev, finančne težave, časovna stiska, prevelike skupine učencev, nenaklonjenost takim dejavnostim ipd. (prav tam). V času izobraževanja na daljavo pa obiskov muzejev (tudi galerij, arhivov, knjižnic itd.) niso mogli izvesti tudi zaradi ukrepov povezanih z epidemijo covid-19. V tem primeru lahko učitelji npr. muzejsko razstavo in načela muzejskega dela prenesejo v šolske prostore oz. v samo učilnico. Pri tem lahko muzejska razstava postane samostojna razstava v šolskih prostorih ali pa je del razstave v okviru širše šolske razstave. Šolsko razstavo v šolskih prostorih lahko uvrstimo med sodobne didaktične strategije in v koncept odprtega pouka, saj kot navajata Valenčič Zuljan in Kalin (2020, str. 118), lahko odprtost razumemo z različnih vidikov, med drugim tudi kot odprtost glede uporabe virov in prostorov, ne samo pouka v šolskih prostorih in učilnicah, ampak tudi zunaj njih, v muzeju, v galeriji, arhivu, arheološkem parku itd. (prav tam).

Pri tem nas zanima, katera strokovna načela naj se upoštevajo pri postavitvi šolske razstave v šolskih prostorih. Žal odgovora na to vprašanje v strokovni literaturi nismo zasledili, zagotovo pa velja, da je treba upoštevati splošna načela, ki veljajo pri postavljanju razstav. Herreman (2011, str. 66) je v svojem strokovnem prispevku v priročniku *Upravljanje muzeja* (več na www.nms.si/si/files/default/muzej/sluzba-za-premicio-dediscino/upravljanje-muzeja_prakticni-prirocnik.pdf) navedel in opisal osnovne korake, ki jih zahteva postavitve dobre razstave, ne glede na velikost ali temo razstave. Izpostavil je pet faz v procesu oblikovanja razstave: 1. načrtovanje razstave, 2. raziskovanje/interpretacija (kaj je cilj razstave, kdo je ciljno občinstvo), 3. oblikovanje razstave, 4. priprava razstave in gradiva ali tehnična izdelava različnih elementov in 5. sama postavitve razstave (prav tam).

Na podoben koncept postavljanja šolske razstave smo naleteli v tudi v angleškem priročniku o postavitvi šolske razstave *Museum in your classroom toolkit: a complete guide to creating an exhibition in your school*, ki je nastal v okviru projekta *Making a Mark* med več muzeji in šolami ter National Portrait Gallery in je bil del programa *Museums and Schools Programme 2012–16* (več o projektu na www.npg.org.uk/whatson/makingamark/about). Iz omenjenega priročnika (www.npg.org.uk/whatson/makingamark/teaching-resources/toolkit/) smo povzeli pet ključnih faz pri postavitvi šolske razstave, na katere naj bo pozoren učitelj:

1. Načrtovanje razstave

V vseh fazah postavitve razstave lahko učitelj vključi učence posameznega oddelka ali učence več oddelkov ene generacije ali učence različnih generacij, lahko pa vključi tudi samo posamezne učence iste generacije ali posamezne učence različnih generacij. Ko si učitelj na tej stopnji postavlja cilje oz. namene šolske razstave, je smiselno, da je pozoren na vprašanja:

- *Od kod ideja o razstavi in kaj je cilj/namen razstave?*
- *Katere cilje, vsebine in področja v učnem načrtu bomo pokrili?*
- *Kje in kako bomo pridobili gradivo/material za šolsko razstavo?*
- *Kje bi lahko izvedeli več o vsebini razstave in kako?*
- *Kje bo razstava postavljena in kdaj?*
- *Komu bo razstava namenjena? Kdo bodo obiskovalci?*
- *Ali nam pri postavitvi razstave lahko pomaga tudi digitalna tehnologija? Kako?*

2. Raziskovanje teme/vsebine razstave

Pri raziskovanju teme oz. vsebine razstave učencem omogočimo, da se vživijo v zgodovinski čas, kar jih dodatno motivira in usmerja njihovo raziskovalno delo. Pri tem razvijajo veščine zgodovinskega razumevanja in zgodovinske pismenosti, kot so:

- *skladen občutek za kronologijo,*
- *prepoznavanje vzročno-posledičnih povezav,*
- *uporaba primarnih in sekundarnih zgodovinskih virov,*
- *postavljanje relevantnih vprašanj in oblikovanje odgovorov,*
- *strukturiranje in organiziranje nendarativnega zapisa,*
- *razvijanje in uporaba strokovnega besedišča.*

V tej fazi si učitelj postavi nekaj ključnih izhodišč, ki so pomembna pri raziskovanju teme oz. vsebine razstave:

- *Učencem predstavi temo oz. vsebino razstave (uporabi primerno sliko, film, pisni dokument itd.).*
- *Temo oz. vsebino razstave umesti v zgodovinski čas (uporabi časovni trak, na katerega skupaj z učenci umešča dogodke, ki so se zgodili pred dogodkom/dogodki ki je/so povezan/-i s temo oz. z vsebino razstave, in/ali po njem/njih).*
- *Zasnuje in strukturira raziskavo o temi oz. vsebini razstave, ki vodi do postavljanja hipotez.*
- *Po možnosti organizira obisk v krajevnem muzeju, kjer skupaj z učenci raziskuje relevantne primarne vire.*
- *Po možnosti organizira zgodovinski učni sprehod v kraju, ki se povezuje s temo oz. vsebino razstave, in z učenci raziskuje npr. ulice, stavbe itd.*
- *Skupaj z učenci zbira informacije o tem, kaj o temi oz. vsebini razstave že vedo sami in kaj njihovi starši, stari starši, sorodniki, prijatelji, znanci, krajani itd.*

3. Zbiranje in izbiranje razstavnega gradiva ter ustvarjane razstavnega gradiva

Učitelj skupaj z učenci zbira in izbira gradivo za razstavo, hkrati pa jim omogoči, da gradivo tudi sami ustvarjajo. Učenci lahko vključujejo različne predmete, fotografije, osebne spomine, lahko pa vključijo tudi dela, ki so jih ustvarili sami, kot so njihovi osebni dnevniki, modeli, umetniška dela, filmi, animacije, zvočni posnetki, časopisna poročila itd. Učitelj je pozoren na to, da učenci raziščejo temo oz. vsebino razstave z različnih zornih kotov in predstavijo svoje ideje na kreativen in ustvarjalen način. Učence usmerja v rabo ustreznega strokovnega besedišča, v pisnih gradivih pa navadno uporabljajo zapis v prvi osebi.

Pri tem je učitelj pozoren na:

- Z učenci se pogovori in dogovori, katera gradiva bodo vključili v razstavo (pomemben je tudi dogovor, katerih gradiv ne bodo vključili v razstavo in zakaj).
- Skupaj z učenci izdelava referenčni seznam razstavljenega gradiva.
- V primeru da je razstavno gradivo izposojeno, pripravi ustrezen dokument, iz katerega je razvidno npr., kje je predmet, kako je zanj poskrbljeno in kdaj bo vrnjen.
- Skupaj z učenci izdelava časovni trak, s katerim omogoči, da se tema oz. vsebina razstave umesti v širši zgodovinski kontekst.
- Učencem omogoči, da v paru in/ali manjših skupinah odigrajo igro vlog z intervjuvanjem zgodovinske osebe.
- Skupaj z učenci razmisli, kako bi lahko v šolsko razstavo vključili digitalne aktivnosti.
- Zbrana zgodovinska dejstva o temi oz. vsebini razstave lahko predstavijo v rubriki Ali ste vedeli?

4. Organizacija in postavitve razstave

Na tej stopnji je pomemben razmislek, kako bomo skupaj z učenci postavili šolsko razstavo, oz. je pomembno, da se postavi natančen scenarij postavitve razstave, od priprave osnutka razstavnega vodnika do kreativne postavitve razstavnih elementov oz. razstavnega gradiva.

Pri tem naj bo učitelj pozoren:

- Skupaj z učenci izbere kreativen in ustvarjalen naslov šolske razstave (če so učenci predlagali več naslovov, lahko naslov izberejo z demokratičnim glasovanjem).
- Skupaj z učenci razmisli, kdo so predvideni obiskovalci, koliko prostora je potrebnega za razstavno gradivo in koliko prostora je dejansko na voljo, ali se bo upoštevala kronološka postavitve razstavnega gradiva, kaj bo predstavljeno, ali ima razstavljeno gradivo ustrezno poimenovanje.
- Po potrebi vključi raznolike dejavnosti, ki naredijo šolsko razstavo še bolj zanimivo, npr. vključi se rubrika Ali ste vedeli?, razstavni kviz ipd.
- Skupaj z učenci izdelava razstavni vodnik.
- Omogoči zbiranje povratnih informacij o šolski razstavi in jih skupaj z učenci analizira.

5. Otvoritev razstave in predstavitev/vodenje po razstavi

Napočil je čas otvoritve šolske razstave. Če bo razstava odprta za javnost, je smiselna javna najava otvoritve, zato lahko skupaj z učenci pripravimo ustrezno vabilo.

Pri tem učitelj upošteva:

- *Javno vabilo naj sooblikujejo učenci, pri tem pazijo na ustrezno rabo besedišča ter na inovativnost in kreativnost vabila. Učitelj poskrbi za javno objavo, npr. prek šolskega radia, šolskega glasila, šolske spletne strani, šolskega Facebooka ali šolskega Twitterja, lokalnih medijev (radio, časopis).*
- *Izdela se seznam povabljenih, npr. seznam učencev, učiteljev, vodstva šole, družinskih članov, prijateljev, ljudi, ki so prispevali razstavno gradivo, ljudi iz lokalne skupnosti.*
- *Učitelj skupaj z učenci pripravi strokovno vodenje po šolski razstavi, vodnik po razstavi ali zloženko, izdela vstopnice, razstavni spominek za obiskovalce ipd.*

SKLEP

V letu 2021, ko so doma in v svetu naš vsakdanjik krojile razmere zaradi epidemije covida-19, ne moremo in ne smemo spregledati obeleževanja številnih dogodkov, procesov in pojavov iz lokalne, regionalne in nacionalne kakor tudi širše evropske in svetovne zgodovine. Učitelji zgodovine so bili v tem času zagotovo pred velikim izzivom, kako v razmerah, ko je izobraževanje potekalo na daljavo in se je skoraj povsem ustavilo javno življenje, ustrezno obeležiti številne pomembne dogodke, kot so npr. 30. obletnica osamosvojitve naše države, 100. obletnica smrti dr. Josipa Ipavca, 200. obletnica znamenitega ljubljanskega kongresa, 300. obletnica Škofjeloškega pasijona in številne druge.

Ob obeleževanju 100. obletnice smrti dr. Josipa Ipavca smo na kratko predstavili inovativen in kreativen pristop posameznih vzgojno-izobraževalnih zavodov, ki so se vključili v proces obeleževanja ustvarjalnega življenja in dela dr. Josipa Ipavca. Na kratko smo navedli, v okviru katerih učnih vsebin in tematskih sklopov v veljavnih učnih načrtih za zgodovino v osnovni in srednji šoli ter katalogih znanj se lahko obravnava življenje in delo dr. Josipa Ipavca in rodbine Ipavec.

Zaradi razglasitve epidemije covida-19 je pouk potekal na daljavo, zato učitelji in učenci niso mogli obiskati muzejev, galerij, arhivov. Tudi ti so v tem času delovali v okrnjenem obsegu ali pa so bili odprti za obiskovalce znotraj statističnih regij. Prav tako se v tem času učitelji z učenci niso mogli posvetiti urejanju in pripravi šolskih razstav, saj so bile v času nastajanja prispevka šole še večinoma zaprte. V prispevku smo osvetlili ključna načela pri postavitvi šolske razstave, ki naj bi jih upoštevali učitelji, v prihodnje pa velja še ugotoviti, kako jim učitelji sledijo v praksi.

VIRI IN LITERATURA

Grdina, I. (2001). *Ipavci: zgodovina slovenske meščanske dinastije*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Herreman, Y. (2011). Razstave. V: *Upravljanje muzeja: praktični priročnik* (Izbrana poglavja iz Icomove publikacije *Running, the Museum A Practical Handbook*, Pariz, 2004). Ljubljana: Služba za premično dediščino in muzeje, Narodni muzej Slovenije, str. 63–75. Pridobljeno s https://www.nms.si/si/files/default/muzej/sluzba-za-premicno-dediscino/upravljanje-muzeja_prakticni-prirocnik.pdf.

Katalog znanja. Družboslovje (2007). Srednje poklicno izobraževanje (SPI).

Katalog znanja. Zgodovina (2007). Srednje strokovno izobraževanje (SSI). Poklicno-tehniško izobraževanje (PTI).

Perko, V. (2013). Muzej, šolska (m)učilnica? *Vzgoja*, 13 (57), str. 15–17. Pridobljeno s <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FXTZGLRN/3205142a-36c3-432d-bf70-30dcc7e5aca9/PDF>.

Potočnik, D. (2009). *Zgodovina, učiteljica življenja: Didaktični priročnik za poučevanje zgodovine v osnovni in srednji šoli*. Maribor: Založba Pivec.

Stradling, R. (2004). *Poučevanje evropske zgodovine 20. stoletja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Trškan, D. (2007). *Lokalna zgodovina: učenje z odkrivanjem*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.

Program osnovna šola. Zgodovina. Učni načrt (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_zgodovina.pdf.

Učni načrt. Gimnazija. Splošna gimnazija. Zgodovina (2008). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno s http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2019/programi/media/pdf/un_gimnazija/un_zgodovina_280_ur_gimn.pdf.

Valenčič Zuljan, M. (2020). *Učne metode in razvoj učiteljeve metodične kompetence*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Zakon o osnovni šoli, Uradni list RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo, 102/07, 107/10, 87/11, 40/12 – ZUJF, 63/13 in 46/16 – ZOFVI-L.

Spletni portal *Josip Ipavec 100*. Dostopno na: www.josipipavec.si/sl/.

www.gov.si/novice/2020-07-03-razglasitev-leta-2021-za-leto-josipa-ipavca/.

Oddaja Opus. *Josip Ipavec, tragični junak slovenske glasbe*. Pridobljeno s www.rtvsllo.si/4d/arhiv/174748867?s=tv.

Museum in your classroom toolkit: a complete guide to creating an exhibition in your school. National Portrait Gallery. Pridobljeno s www.npg.org.uk/whatson/makingamark/teaching-resources/toolkit/.